Zanderij Castricum, van estuarium Oer-IJ naar waterberging en natuurgebied

Met Niels Hogeweg, projectleider bij PWN, liep ik over de Zanderij-Noord, het nieuw ontwikkelde natuurgebied ten noordwesten van station Castricum; een mooie ‘poort naar de duinen’. Het heeft een recreatiefunctie, is rolstoeltoegankelijk, kan dienen als waterberging en is vooral van belang voor de natuurontwikkeling en versterking van de strategische drinkwatervoorraad. We spraken over de geschiedenis van dit gebied, de uitvoering van het project en de eerste resultaten.

Niels Hogeweg wijst op de rietorchis in Zanderij-Noord.

Geschiedenis van het gebied:

De noordelijkste tak van de Rijn, het Oer-IJ, stroomde tot rond het begin van de jaartelling hier bij Castricum de Noordzee in. Dit estuarium is toen dichtgeslibd, omdat het Rijnwater na een hevige storm waarin veel veen werd weggeslagen via de Vliestroom afgevoerd kon worden. Duinontwikkeling kwam toen op gang met ten westen van Castricum de Papenberg en zijn uitlopers.

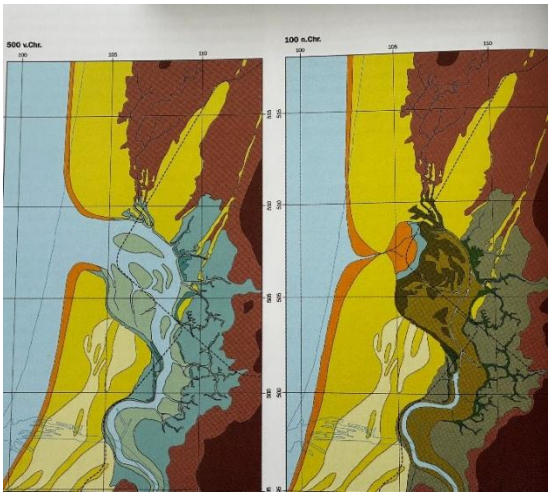

Oer-IJ Zeegat bij Castricum 500 v. Chr. (links) en 100 n. Chr (rechts). Paleografische kaartreconstructie Peter Vos van oude slenken en strandwallen op basis van en bewoningsresten

In 1860 werd begonnen met de afgraving van het duin om zand te winnen voor de aanleg van de spoorlijn naar Alkmaar.

Zanderij circa 1865 (foto Oud Castricum)

Na afgraving van het hoge duin (1860-1870) werd de toen ontstane open vlakte, de Zanderij, ontwikkeld als tuinbouwgebied met teelt van aardbeien, aardappelen, bloembollen. Vanaf 50-er jaren vooral bloembollenteelt van zogenaamd bijgoed: kleine bolgewassen zoals krokussen en anemonen met ruime toepassing van chemische bestrijdingsmiddelen.

Zanderij met bloembollenteelt 2024. De bollenschuur, schuilplek voor vleermuizen en gierzwaluwen, is om die reden blijven staan. Rechts: onderkomens van de scouting.

Luchtfoto Zanderij, september 2026 (foto PWN)

Zanderij met stuw voor de waterberging september 2026

Concrete invulling van het project:

Het totale gebied is ca. 35 hectare groot, waarvan 7 hectare enkele jaren geleden al als natuur werd ingericht. Het past in reeks PWN-projecten ter versterking van de natuur in de binnenduinrand (de Vlotter, Pollenvlak Egmond, Weidse Polders).

In het voorjaar 2026 is ca. 50.000 m^2 grond verzet: met kranen is eerst de bovenste 30 cm. grond, verontreinigd met bestrijdingsmiddelen en fosfaten, afgeplagd. In plaats van het afvoeren van deze grond is dit gebruikt voor de profilering waardoor meer reliëf is ontstaan. Een meer duurzame oplossing door beperking van dieseluitstoot door vrachtauto's. Op de profielen is 30 cm duinzand uit de nieuw gegraven duinvalleien aangebracht.

In de profilering is het slenkenpatroon met oeverwallen uit de Oer-IJ periode een nieuwe invulling gegeven. Door het mengen met ijzerslib (restproduct van de waterzuivering Andijk) wordt fosfaat gebonden wat groei van pitrus voorkomt en sneller natuurlijke duinvegetatie kan ontstaan.

Waterberging met verhoging van het waterpeil is geregeld door aanleg van stuwen. Om Castricum niet vol te laten lopen bij clusterbuien kan het in het natuurgebied van +90 verhoogd worden tot +130: een kolom van 40 cm over het hele gebied. Alle paden blijven dan wel 10 cm. boven het waterpeil. Dit kan dan max 14 dagen vastgehouden worden; niet langer i.v.m. schade aan de vegetatie. Water stroomt weg langs het Groentegenootschap richting spoorsloot.

Het Groentegenootschap is een biologische collectieve buurtgroentetuin (Het Groente Genootschap) met plannen voor een voedselbos. In het gebied is niet alleen hard-core natuur, maar aan de randen ook plaats voor biologische teelt en volkstuinen.

Eerste resultaten

Akkeronkruiden komen spontaan op, maar ook Parnassia en grote ratelaar. Orchideen en ogentroost zullen zich de komende jaren ontwikkelen, zoals al te zien is in de eerste fase. Kleine Pleviers en kieviten hebben al gebroed. Maaisel uit droge graslanden en natte duinvalleien zal als donormateriaal worden gebruikt om schimmels op de nieuw bodem aan te brengen, waardoor orchideeën kunnen kiemen.

Vochtige duinbossen met wilgen, elzen en berken: het enkele jaren geleden ontwikkelde deel

Poort naar de duinen

Poort naar de Duinen vormt het lokale onderdeel van Buitenpoort Castricum. Buitenpoorten zijn OV-knooppunten aan de rand van een natuur-, recreatie- of landschapsgebied. Vanuit deze stations kunnen bezoekers de omgeving direct te voet of per fiets verkennen. Dankzij de nieuwe

routes, bewegwijzering en voorzieningen is de verbinding tussen station Castricum, het Noordhollands Duinreservaat en andere recreatieve bestemmingen versterkt.

Ingang Nieuwe Natuurgebied 5 minuten lopen vanaf station Castricum

Gert van der Laan, oktober 2026